

Zorg in en om de AOC's

Zorg in en om de AOC's

Inleiding

Deze brochure is bedoeld voor de mbo afdelingen van de AOC's (het groene beroepsonderwijs). We schetsen in het eerste deel de actuele ontwikkelingen rond het beleidskader 'zorg in en om de school'. Hierbij gaat het om de brede ontwikkeling in voortgezet onderwijs

en middelbaar beroepsonderwijs. Vervolgens vertalen we dit beleid in concrete voorbeelden van samenwerking. Hierbij richten we ons specifiek op de mbo afdelingen van de AOC's. De vmbo afdeling komt zijdelings aan de orde.

Algemeen

Het onderwijs heeft de opdracht om leerlingen ten minste op te leiden tot een startkwalificatie¹. Daarbij wordt geprobeerd om optimaal aan te sluiten bij de onderwijsbehoefte van leerlingen. In de dagelijkse praktijk stuiten scholen hierbij in toenemende mate op persoonlijke en maatschappelijke belemmeringen bij leerlingen, in de vorm van gedrags- en ontwikkelingsproblemen, die vaak een grote rol spelen in het leerproces. Het is belangrijk om hier slagvaardig op te kunnen reageren. Hiervoor wordt in eerste instantie zorg en begeleiding in de school geboden. Daarbij ontstaat regelmatig de noodzaak en behoefte om partijen van buiten te betrekken. Dit kan voortkomen uit het feit dat de grenzen van de interne begeleiding bereikt worden of doordat het belang

¹ kwalificatieniveau 2 in het mbo of het HAVO diploma

van de jongere gediend is met het inzetten van hulpverlenende instanties buiten de school. Deze multidisciplinaire samenwerking is nog niet overal vanzelfsprekend en structureel georganiseerd.

Het belang van multidisciplinaire samenwerking wordt ook door de overheid nadrukkelijk onderkend. Met name de borging van de ZAT ontwikkeling heeft de aandacht. ZAT's in het onderwijs zijn multidisciplinaire teams waarin professionals uit onderwijs, gezondheidszorg, geestelijke gezondheidszorg, maatschappelijk werk, (bureau) jeugdzorg, leerplicht/RMC, speciaal onderwijs en politie structureel samenwerken met scholen. Bij (vermoedens) van studieloopbaanproblemen, psychosociale problemen of problemen in de leefwereld van leerlingen, bieden die partijen ondersteuning en hulp aan leerlingen, ouders en school. In deze opsomming gaat het om de partijen in het mbo. De ZAT's in voortgezet- en basisonderwijs kennen een sectorspecifieke samenstelling.

De 'a' van 'advies' in de afkorting ZAT is overigens de laatste jaren op steeds meer plaatsen doorontwikkeld naar de 'a' van 'activering' en 'afstemming' van zorg. Het ZAT functioneert als netwerk/uitvoeringsteam én als casuoverleg. Het ZAT wordt geactiveerd wanneer eerdere – lichtere – interventies via de schoolinterne zorg niet toereikend zijn gebleken. Naast het ZAT komen tevens interne zorgteams tot ontwikkeling. Hierbij is sprake van een beperktere interdisciplinaire bespreking met een deel van de partners buiten de school zoals GGD en RMC-leerplicht.

Door interne zorgteams en ZAT's kunnen meer leerlingen vroegtijdiger, effectiever en efficiënter hulp krijgen en wordt het handelingsrepertoire van de basisbegeleider/docent versterkt, waardoor de kansen van

deze leerlingen in onderwijs en maatschappij vergroot worden.

De overheid streeft naar een 100% dekkende structuur van ZAT's rond primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Wetgeving daarvoor is in voorbereiding. *'Zorg in en om de school'* wordt verankerd in de onderwijswetten en in het wetsvoorstel en de AMvB *'CJG en regierol gemeente in de jeugdketen'*. Daarmee moet geborgd worden dat partijen de school als vind- en werkplaats gebruiken voor zorg aan leerlingen. Daarom wordt vastgelegd dat:

- het bevoegd gezag van een onderwijsinstelling de plicht heeft om samen te werken in de jeugdketen en om ontwikkelings- en opvoedrisico's vroegtijdig te signaleren en te melden,

- onder andere door het hebben van een meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en door de bevordering van het gebruik hiervan;
- onderwijs en gemeenten de verplichting krijgen om samen afspraken te maken over de taakverdeling ten aanzien van zorg in en om de school, waarbij de regierol bij gemeenten ligt. Deze afspraken kunnen een onderdeel vormen van de Lokale/ Regionale Educatieve Agenda.²

² Rouvoet, A., S.A.M. Dijkma, en M. Van Bijsterveldt. 'Wettelijke borging zorg in en om de school'. Brief aan Tweede kamer. 10 juli 2009.

Onder zorg in en om de school wordt verstaan:

- de preventieve inzet van hulpverlening en zorg (bijvoorbeeld schoolmaatschappelijk werk),
- de instandhouding van multidisciplinaire casuoverleggen/ZAT's,
- het benodigde aantal ZAT's,
- de benodigde partijen in ZAT's,
- de taakverdeling tussen gemeente en onderwijs in de uitvoering van ZAT's,
- de beschikbaarheid van achterliggende zorg en zo nodig aanvullende voorzieningen om tot een sluitende aanpak te komen voor overbelaste jongeren in de leeftijd van 16 tot 23 jaar.

Er is inmiddels een ontwikkeling gaande waarbij partners meer en meer in de school aanwezig bij de uitvoering van zorg (school

als werkplaats), Voorbeelden zijn het (school) maatschappelijk werk dat begeleiding biedt binnen de schoolmuren, de GGD die ondersteunt bij verzuimbegeleiding of de leerplichtambtenaar/RMC-consulent die meekijkt bij de absenties.

Bovendien wordt samen met ketenpartners gewerkt aan een sluitend aanbod van programma's voor leerlingen met bijzondere onderwijs- en begeleidingsbehoeften. Sluitend in die zin dat voor iedere leerling een passend aanbod van onderwijs en zorg voorhanden is.

Het ZAT vervult in al deze ontwikkelingen een sleutelrol. Een sleutelrol omdat in dit multidisciplinaire casusoverleg duidelijk wordt welke maatwerkvragen leerlingen hebben, welke begeleidingsmogelijkheden er zijn en welk regionaal aanbod voorhanden is. Aansluiting bij het referentiemodel van het Landelijk Steunpunt ZAT, wat voor het mbo-onderwijs impliceert dat het niet alleen gaat om ZAT's op instituutsniveau maar ook om interne zorgteams op de opleidingen, is hierbij van belang.

Zorgstructuren en ZAT's in het AOC

De beschreven ontwikkelingen leiden er toe dat scholen de eigen zorgstructuur onder de loep nemen en beleid ontwikkelen of aanpassen op het gebied van begeleiding en zorg. Zo ook de AOC's, zowel in het vmbo als het mbo. Dit start met het in beeld te

brengen van de interne begeleidings- en zorgstructuur. De school brengt in kaart of binnen de opleidingen het optimale wordt gedaan om deelnemers een passend aanbod van onderwijs, begeleiding en zorg te bieden. AOC's staan bekend als kleinschalige en veilige scholen. Het onderwijs kent een sterke oriëntatie op de praktijk. Het is bekend dat op de AOC's veel deelnemers zitten met specifieke en soms omvangrijke begeleidingsvragen. De AOC's kenmerken zich dan ook over het algemeen als scholen met een goede zorgstructuur. Toch is ook hier winst te behalen.

Versterken van de interne zorgstructuur

De basis van de begeleiding en zorg voor deelnemers ligt bij de basisbegeleiders/docenten in het primair proces. Deze bouwen een band op met deelnemers en staan het meest nabij in het signaleren van verandering in houding en gedrag. Op aangeven van de begeleiders wordt de deelnemer vervolgens besproken in het teamoverleg en worden de zorgen over de betreffende deelnemer gedeeld. Uiteraard nadat eerst met de deelnemer zelf is gesproken. Dit leidt tot nieuwe afspraken en interventies om de deelnemer weer verder op weg te helpen. Als blijkt dat de gekozen aanpak niet werkt, betreft men het Intern Zorgteam, waarin de schoolmaatschappelijk werker en de leerplichtambtenaar of RMC-consulent participeren. Gezamenlijk bepaalt

het Intern Zorgteam of het betrekken van andere partijen en inbreng in het ZAT gewenst is. Inbreng in het ZAT gebeurt als er sprake is van meervoudige en complexe problematiek. Bij bespreking in het internen zorgteam moet duidelijk worden met welke bedoeling en verwachtingen de deelnemer wordt ingebracht in het ZAT. Wanneer een deelnemer besproken is in het ZAT worden afspraken systematisch teruggekoppeld naar alle relevante betrokkenen. De activiteiten van partners wordt zo schoolnabij mogelijk ingezet. Uitgangspunt daarbij is om met behulp van de partners de kansen op een succesvolle studieloopbaan te verbeteren.

Vormgeven aan ZAT's in de mbo afdelingen van het AOC

Het ministerie geeft in haar brief 'Wettelijke borging Zorg in en om de school'³ aan dat in 2012 elke school over een ZAT moet kunnen beschikken. De mbo afdeling van een AOC

3 Rouvoet, A., S.A.M. Dijkma, en M. Van Bijsterveldt. 'Wettelijke borging zorg in en om de school'. Brief aan Tweede kamer. 10 juli 2009.

kan zelf een eigen ZAT in het leven roepen, maar kan ook aansluiten bij een al bestaand ZAT of kan kiezen voor het samen met andere scholen opzetten van een nieuw ZAT. Waar ROC's gezien hun grootte en de mate van probleemdruk vaak een eigen ZAT nodig hebben, is dit voor mbo afdelingen van AOC's niet altijd vanzelfsprekend, omdat er soms sprake is van grote spreiding en relatief kleine scholen. In de landelijke richtlijnen gaat men uit van 1 ZAT voor 500 deelnemers op niveau 1 en 2 van het mbo en 1 ZAT voor 3000 leerlingen

op niveau 3 en 4 van het mbo. Voor de mbo-AOC's met een kleine populatie ligt het voor de hand om samen te werken dan wel aan te sluiten bij een ander ZAT. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden denkbaar:

- aansluiten bij het ZAT van het vmbo-AOC;
- aansluiten bij het ZAT van het nabijgelegen ROC;

Het is aan het mbo-AOC hierin een keuze te maken, die de grootste garantie biedt op effectieve samenwerking. Daarbij zijn schoolkenmerken en de mate waarin er al samenwerkingsrelaties in de regio zijn een factor van belang.

Bij de keuze voor een bepaalde organisatievorm kunnen meerdere factoren een rol spelen, zoals:

- Aanbod van opleidingen op de locatie;
- Betreffende niveau van de opleiding;
- Grootte van de locatie;
- Grootte van de populatie vmbo en de populatie mbo;
- Verschillen in leeftijd tussen de vmbo en de mbo deelnemers.
- Het wel of niet aanwezig zijn van combinatie vmbo – mbo op de locatie;
- Te verwachten in te brengen casuïstiek;
- Contact/ samenwerking met nabijgelegen ROC;
- Mate van samenwerking met ander onderwijs of samenwerkingsverband van VO in de regio;

- Spreiding in de regio waar deelnemers vandaan komen.

In de volgende voorbeelden van zorg- en adviesteams worden deze factoren nader uitgewerkt.

Eén ZAT voor het mbo-AOC

Een mbo-AOC zal voor een eigen ZAT kiezen wanneer te verwachten is dat er, gezien het aantal deelnemers, regelmatig een beroep gedaan zal worden op het ZAT. Daarnaast zal meespelen hoe de verdeling over de 4 opleidingsniveaus is. Bij een substantieel aandeel van niveau 1- 2 deelnemers is het gezien de te verwachten probleemdruk realistisch om een eigen ZAT te realiseren.

In dat geval zal regelmatig een beroep gedaan worden op de kerntaak van het ZAT, namelijk multidisciplinaire probleemtaxatie en afstemming van zorgtrajecten. Wanneer er onvoldoende casussen aan de orde komen is dit demotiverend voor de samenwerking.

Er kan dan beter gekozen worden voor aansluiting bij een bestaand ZAT of het opzetten van een “gecombineerd” ZAT.

Voordelen van een eigen ZAT voor een mbo-AOC zijn:

- ketenpartners komen gericht voor de AOC doelgroep vanaf 16 jaar en ouder;
- de school heeft zelf de regie;
- de “fysieke” nabijheid en zichtbaarheid ten opzichte van de eigen school.

Nadelen:

- externe partners zijn veelal eerder geneigd samenwerking te zoeken met vmbo en mbo, waarmee het moeilijk wordt voor AOC's om alle relevante partners te binden (onvolledig ZAT). Zie volgende variant voor argumentatie.

Aansluiten bij een 'bestaand' ZAT

Als er sprake is van een kleine mbo-AOC school, met een beperkt aantal deelnemers op een eigen locatie ligt de overweging om aan te sluiten bij een ZAT van een andere school of samenwerkingsverband voor de hand.

Daarvan zien we meerdere varianten:

1. Aansluiten bij het nabijgelegen ROC

Als de samenwerking met het nabijgelegen ROC goed is, dan is het de moeite waard om te onderzoeken of aansluiting bij het ZAT van het ROC mogelijk is. Voor zowel het mbo-AOC als voor de ketenpartners is dit een goede manier om de ZAT-bijeenkomsten efficiënt te benutten voor alle mbo'ers uit de betreffende regio. Tevens kan dit als voordeel hebben dat AOC en ROC over en weer gebruik maken van specifieke begeleiding en aanvullende trajecten voor deelnemers die door problemen op meerdere leefgebieden niet terecht kunnen op een reguliere opleiding.

Voordelen:

- aanhaken bij een bestaande situatie;
- participeren in een volledig ZAT;
- samenwerking met ROC versterken;
- meer keuzemogelijkheden bij uitval of wisseling van opleiding.

Nadelen:

- minder ruimte voor het AOC door grotere inbreng en probleemdruk in het ROC;
- meer afstand tussen ZAT en AOC als vind- en werkplaats als het ZAT overleg bij het ROC plaatsvindt.

2. Een gezamenlijk ZAT vmbo-mbo

Als het vmbo en mbo samen op 1 locatie zijn gesitueerd en het aantal mbo-ers klein is voor een eigen ZAT, kan om pragmatische redenen gekozen worden voor een gezamenlijk ZAT vmbo-mbo op de eigen locatie. Het is van belang om in een dergelijke situatie een beeld te vormen van de problematiek die zich aandient en goed in te schatten waar de school en de deelnemers behoefte aan hebben. Dit bepaalt welke externe partijen betrokken worden in het ZAT. Ervaring leert dat de jongeren van 18 – 23 jaar andersoortige hulpvragen hebben dan de leeftijdsgroep in het vmbo. Bij de deelnemers in het mbo komen problemen met bijvoorbeeld schulden, verslaving en huisvesting vaker voor dan bij de jongeren van 12 – 16 jaar. Dit vraagt om samenwerking met partners uit de schuldhulpverlening, verslavingszorg

en andere specifieke instellingen. Voor de externe partijen is het van belang dat zij in het ZAT een toegevoegde waarde hebben en een bijdrage kunnen leveren aan de multidisciplinaire probleemt看taxatie.

Voordelen:

- kleinschalig en korte lijnen;
- doorlopende zorglijnen.

Nadelen:

- beperkte probleemt看taxatie;
- te veel zelf doen;
- niet altijd de relevante mbo basispartijen vertegenwoordigd in het ZAT.

Welke variant men ook kiest, het belangrijkste is dat het ZAT kan bieden wat er nodig is. Dit betekent dat recht gedaan wordt aan de multidisciplinaire probleemt看taxatie met alle partijen. Daarnaast heeft het ZAT een netwerkfunctie en is het van belang de expertise van elkaar te kunnen inroepen ten behoeve van de zorg voor de deelnemers.

Conclusie

Over het algemeen kiezen de AOC's voor een pragmatische insteek. Zij kennen de eigen school en zorgstructuur. Op basis van de schoolkenmerken, waarvan het volume van het mbo-deel erg van belang is, en de al dan niet bestaande samenwerkingsrelaties in de regio kiest men voor een eigen ZAT of een aansluitingsvariant.

Samenwerking met de gemeenten

In de organisatie en borging van zorg in en om de school krijgt de gemeente de regierol toebedeeld. De scholen houden de regie op de inhoud en de uitvoering van de interne zorg en de samenwerking daarbij met partijen buiten de school. Tegelijkertijd werken scholen en gemeenten samen om met de partners afspraken ten aanzien van de uitvoering, beleidsontwikkeling en verantwoording vast te leggen in convenanten. Voor het mbo is dat soms lastig omdat de deelnemers uit een grote regio komen en daarmee de grenzen van gemeenten overschrijden. Voor de mbo afdelingen van de AOC's geldt dat zeker en misschien wel in meerdere mate. Het schoolbestuur doet er goed aan zelf het initiatief te nemen en met de sleutelgemeenten afspraken te maken over regionale afspraken. De RMC-besturen bieden daarbij vaak een goed aanknopingspunt. De ontwikkelingen rond de Locale en regionale educatieve agenda (LEA en de REA) kunnen hierbij ondersteunend zijn. Het NJi heeft voor het borgen van de samenwerking voorbeelden van convenanten ontwikkeld. Deze zijn te downloaden op www.zat.nl.

Contact

Heeft u vragen of behoefte aan ondersteuning? Neem dan contact op met het Landelijk steunpunt ZAT, via telefoonnummer 030 230 64 81 of e-mail infozat@nji.nl.

Voor meer informatie kunt u ook terecht op onze website www.zat.nl.

Landelijk Steunpunt ZAT
Nederlands Jeugdinstituut
Postbus 19221
3501 DE Utrecht
030 230 64 81
www.zat.nl
infozat@nji.nl

Foto's: Marcel van den Bergh en de AOC Raad

© 2010 Nederlands Jeugdinstituut

